

Jakub Bornio, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w kontekście kryzysu ukraińskiego. Wymiar polityczno-militarny*. Difin, Warszawa 2019, ss. 416, ISBN 978-83-8085-949-4

W interesie każdego państwa leży zapewnienie stanu bezpieczeństwa i braku zagrożeń nie tylko na poziomie wewnętrznym, ale przede wszystkim zewnętrznym rozumianym jako obszar terytoriów ościennych w ramach regionalnego systemu bezpieczeństwa. W przypadku Polski i Europy Środkowo-Wschodniej na przełomie XX i XXI w. nie można było mówić o konfliktach skutecznie destabilizujących region. Sytuacja uległa zmianie dopiero w 2014 r., gdy Rosja rozpoczęła działania zbrojne na Krymie, które kilka miesięcy później, po drugiej ofensywie w Donbasie, przybrały formę kontrolowanego konfliktu pozycyjnego cechującego się niską intensywnością. Nie jest przypadkiem, że Federacja Rosyjska zajęła te regiony. Ukraina położona jest w strategicznym obszarze stykowym, gdzie wpływy rosyjskie przenikają się z europejskimi, pochodzącymi od cywilizacji łacińskiej.

Monografia *Bezpieczeństwo narodowe Polski w kontekście kryzysu ukraińskiego. Wymiar polityczno-militarny* autorstwa dra Jakuba Bornio, adiunkta w Katedrze Studiów Europejskich Uniwersytetu Wrocławskiego, dotyczy właśnie kryzysu ukraińskiego, który wraz z konfliktem rosyjsko-ukraińskim i nieprzewidywalnością Federacji Rosyjskiej wzbudził liczne niepokoje w Polsce oraz regionie. Choć obecny charakter konfliktu nie jest dynamiczny, nie oznacza, że wygasł lub w przyszłości nie będzie możliwe zwiększenie intensywności działań, dlatego niezwykle ważne jest przeprowadzenie rzetelnej, naukowej analizy tych wydarzeń, czego przykładem jest prezentowana publikacja. Ukazała się w Wydawnictwie Difin w nakładzie 300 egzemplarzy, została zrecenzowana przez prof. Marka Pietrasia.

Monografia jest efektem badań prowadzonych przez autora, w efekcie których udało się zrealizować trzy główne cele badawcze: badanie wpływu aktywności wojskowej Rosji na bezpieczeństwo narodowe Polski w jego wymiarze polityczno-militarnym, badanie wpływu reakcji Zachodu – będącej kontrą do działań Federacji Rosyjskiej – na bezpieczeństwo Polski, analiza wpływu zależności polsko-ukraińskich na bezpieczeństwo Rzeczypospolitej. Hipoteza główna, która brzmi kryzys ukraiński projakościowo wpłynął na bezpieczeństwo Rzeczypospolitej w wymiarze polityczno-wojskowym, została postawiona prawidłowo, w sposób możliwy do zweryfikowania na podstawie

analizowanego materiału, choć trudny do jednoznacznego potwierdzenia. Całość osadzona jest w realistycznym nurcie stosunków międzynarodowych. Neorealizm wyznacza nie tylko ramy analizy przyjętego obszaru badawczego, ale również porządkuje obszerny materiał badawczy, uwzględniający uwarunkowania historyczne, etniczne, społeczne i gospodarcze. Jednak najbardziej istotnymi z perspektywy poruszanej problematyki oraz przyjętej teorii były uwarunkowania międzynarodowe kryzysu, w tym przede wszystkim zaangażowanie polityczne zewnętrznych aktorów. Składa się z siedmiu rozdziałów podzielonych na podrozdziały tematyczne, co czyni strukturę niezwykle przejrzystą.

Rozdział pierwszy koncentruje się na warstwie teoretycznej. Można odnieść wrażenie, że służy zaznajomieniu czytelnika z postrzeganiem bezpieczeństwa w trzech ujęciach: paradygmatu realistycznego, paradygmatu liberalnego, szkoły kopenhaskiej, jak również definicje związane z kryzysem ukraińskim. Taki dobór jest uzasadniony, natomiast brakuje tu perspektywy wyłącznie konstruktywistycznej, odnoszącej się do rozumienia bezpieczeństwa przez pryzmat klasyków tej trzeciej, obok realizmu i liberalizmu, tradycyjnej teorii stosunków międzynarodowych. Obecnie są to podejścia dominujące w subdyscyplinie – w ich obrębie porusza się 55% naukowców, zaś najpowszechniejszym jest konstruktywizm (24%).¹ Autor przedstawia także podejście badawcze – paradygmat poznawczy i model analityczny uwzględniający opracowaną strukturę systemu – niezbędne dla uporządkowania procesu analizy i realizacji celów badawczych. Paradygmat realistyczny oraz neorealistyczna teoria szczegółowa zostały wybrane trafnie – realizm strukturalny zakłada, iż głównym dążeniem państwa i akumulacji potęgi jest zapewnienie bezpieczeństwa, zaś na potrzeby monografii postrzeganie bezpieczeństwa zostało rozszerzone o założenia szkoły kopenhaskiej.

Zarys relacji Ukrainy i Polski oraz faza polityczna kryzysu z uwzględnieniem zaangażowania Rzeczypospolitej zostały przedstawione w rozdziale drugim dotyczącym wpływu konfliktu na politykę bezpieczeństwa Polski. Moim zdaniem na szczególną uwagę zasługują fragmenty dotyczące Ukrainy w systemie bezpieczeństwa regionalnego po 1991 r. oraz geopolityczne znaczenie tego państwa dla bezpieczeństwa narodowego RP po 1991 r.

Kolejny etap kryzysu, sprowadzony do wojny hybrydowej, został przedstawiony w rozdziale trzecim. Ta część monografii, prócz reakcji Rosji na zmianę władzy, przedstawia istotę wojny hybrydowej w kontekście kryzysu na

¹ Badania w ramach TRIP Faculty Survey wskazują, że 24.41% respondentów stosuje założenia konstruktywizmu, 18.12% - realizmu, 12% - liberalizmu. 26.71% deklaruje, że nie odwołuje się do żadnego paradygmatu. Maliniak, D., Peterson, S., Powers, R., Tierney, M. J., 2017. *TRIP 2017 Faculty Survey*, Teaching, Research, and International Policy Project, Williamsburg, VA: Global Research Institute.

Ukrainie w odniesieniu do rosyjskiej kultury strategicznej oraz dokumentów strategicznych USA i NATO, sprowadzonych w publikacji do reprezentantów Zachodu. Z katalogu oczywiście wyłączono dokumenty strategiczne Polski – bowiem w wybranym przez autora przedziale czasowym trudno o szersze odwołanie do tego rodzaju zagrożeń.

Rozdział czwarty jest pierwszym odnoszącym się do bezpieczeństwa narodowego Polski w wymiarze polityczno-militarnym, a w szerszej perspektywie do bezpieczeństwa międzynarodowego z uwzględnieniem rywalizacji Zachodu i Rosji. Autor analizuje wydarzenia które doprowadziły do destabilizacji wschodniej Ukrainy – separację Donbasu i operację antyterrorystyczną.

Aktywność wojskowa Rosji w kontekście kryzysu ukraińskiego i wpływ na bezpieczeństwo narodowe Polski w wymiarze polityczno-militarnym została opisana w rozdziale piątym. Moim zdaniem na szczególną uwagę zasługują fragmenty dotyczące przyczyn zachowania Federacji, miejsca Ukrainy we współczesnych rosyjskich koncepcji geopolitycznych oraz analiza „ruskiego miru” jako kodu geopolitycznego.

Rozdział szósty opisuje reakcje Sojuszu Północnoatlantyckiego na kryzys ukraiński i ich wpływ tych wydarzeń na bezpieczeństwo narodowe Polski w wymiarze polityczno-militarnym. W tej części autor skupił się na konsekwencjach trzech szczytów NATO w Newport, Brukseli i Warszawie, jak również znaczeniu obecności wojsk Stanów Zjednoczonych na obszarze wschodniej flanki.

Ostatni rozdział dotyczy wyłącznie wymiaru polityczno-militarnego relacji polsko-ukraińskich w kontekście kryzysu – wpływie wewnętrznej destabilizacji Ukrainy na bezpieczeństwo narodowe Rzeczypospolitej oraz kształtu współpracy w zakresie wielonarodowych jednostek wojskowych i sektorze zbrojeniowym.

W kontekście realistycznej teorii stosunków międzynarodowych „w konsekwencji kryzysu ukraińskiego, z konfliktem rosyjsko-ukraińskim w jego rdzeniu, Ukraina stała się zatem nierosyjską przestrzenią geopolityczną, wypełniając tym samym fundamentalne założenie polityki wschodniej Polski”, zaś „jednoznacznie antagonistyczny wobec Rosji charakter polityki zagranicznej Ukrainy sprawia, że idealnie wpisuje się ona w funkcje bufora bezpieczeństwa Polski”. Choć zdanie to może wydawać się zbyt śmiało, nie należy zapominać, że dotyczy ono wydarzeń z 2014 r., na skutek których rządy przejęli „przedstawiciele klasy politycznej opowiadający się za zbliżeniem z Zachodem, a prorosyjskie elity zostały zmarginalizowane” (s. 357). Być może cytowane fragmenty będą aktualne przez kolejne miesiące, o ile zajdą dwie przesłanki; będzie zachowana forma kontrolowanego konfliktu pozycyjnego o niskiej intensywności jako następstwo utrzymania zainteresowania Federacji Rosyjskiej sprawami wewnętrznymi i państwami odgrywającymi większe znaczenie na

arenie regionalnej lub globalnej. W przypadku Ukrainy warunkiem jest dalsza marginalizacja prorosyjskich oligarchów na płaszczyźnie politycznej oraz utrzymanie orientacji europejskiej, jednak bez podjęcia jednoznacznych decyzji na gruncie prawa międzynarodowego przybliżających do pełnej integracji w ramach UE.

Z pewnością temat podjęty przez Jakuba Bornio należy do aktualnych i niezwykle ważnych dla bezpieczeństwa i pozycji Polski na regionalnej arenie międzynarodowej – kryzys ukraiński poważnie zachwiał stabilnością systemu europejskiego bezpieczeństwa międzynarodowego. Autor analizuje te wydarzenia w siedmiu rozdziałach, odwołując się przy tym do bezpieczeństwa narodowego Polski w wymiarze polityczno-militarnym oraz reakcji najistotniejszych graczy – Rosji, NATO, wybranych państw UE. Wywód autora jest logiczny, cele główne i poboczne pracy zostały jasno określone, zrealizowane oraz jednoznacznie opisane, przeprowadzono również poprawną analizę problemu badawczego w oparciu o weryfikację hipotez szczegółowych składających się na weryfikację hipotezy głównej.

O wysokim poziomie naukowym monografii świadczy fakt, że praktycznie każdy rozdział może stanowić samodzielny artykuł naukowy. Na uwagę zasługuje bardzo dobra warstwa teoretyczna i metodologiczna, co nie jest często spotykane w polskiej literaturze przedmiotu, osadzająca wymiar polityczno-militarny bezpieczeństwa narodowego Polski w konkretnym ujęciu. Dlatego publikacja ta może posłużyć studentom za swego rodzaju wzór pisaną prac dyplomowych. Na wyróżnienie zasługuje fragment opisujący rozwój koncepcji i ewolucję pojęcia wojna hybrydowa (działania hybrydowe) z uwzględnieniem rosyjskiej „wojny buntowniczej”, stanowiący przegląd najistotniejszych polskich i światowych badań nad tym zjawiskiem.

Przyjęty układ – niezwykle przejrzysty, uwzględniający założenia teoretyczne i empiryczne – jest przyjazny czytelnikom, zwłaszcza studentom pierwszych lat, nie zaznajomionych jeszcze z elementarnymi pojęciami obowiązującymi w dyscyplinie nauki o polityce. Bez ich przyswojenia nie jest możliwe poprawne odczytywanie zmian zachodzących na płaszczyźnie międzynarodowej. Należy podkreślić liczną i różnorodną literaturę, czego przykładem są poddane analizie oficjalne dokumenty i stanowiska, zwłaszcza przytaczane ukraińskojęzyczne badania opinii publicznej, które wzbogacają przeprowadzone badania. To, w połączeniu z szeroko opisaną warstwą metodologiczną, powoduje, iż monografia *Bezpieczeństwo narodowe Polski w kontekście kryzysu ukraińskiego. Wymiar polityczno-militarny* autorstwa dra Jakuba Bornio powinna zostać być traktowana jako podręcznik akademicki włączony do kanonu literatury obowiązującej na kierunkach bezpieczeństwo narodowe, stosunki międzynarodowe, europeistyka.

Malwina Hopej